

UNIVERSITATEA "BABEȘ – BOLYAI"
Facultatea de Istorie și Filosofie
Catedra de Istoria Filosofiei Antice și Medievale

TEZĂ DE DOCTORAT
- Rezumat -

***RELAȚIILE ROMÂNNO-UNGARE ÎN PERSPECTIVA
INTEGRĂRII ÎN STRUCTURILE EUROPENE ȘI
EUROATLANTICE***

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC:
PROF. UNIV. DR.

LIVIU-PETRU ZĂPĂRȚAN

DOCTORAND:
VĂDEAN MIHAI-ROMULUS

Sursa: <http://www.worldatlas.com/webimage/countrys/europe/ciamaps/ro.htm>

Sursa: <http://www.worldatlas.com/webimage/countrys/europe/ciamaps/hu.htm>

CUPRINS

Introducere

Capitolul I

Contextul internațional după evenimentele din 1989 și căderea comunismului

Capitolul II

Scurt istoric al relațiilor româno-ungare în secolul XX

2.1. Scurtă prezentare a Uniunii Democratice a Maghiarilor din România

2.2. Românii din Ungaria

2.2.1. Organizații și asociații ale românilor din Ungaria

2.2.2. Învățământul în limba română în Ungaria

2.2.3. Presa de limbă română din Ungaria

2.2.4. Concluzii privind situația minorității române din Ungaria

Capitolul III

Tratatul de înțelegere, cooperare și bună vecinătate între România și Republica

Ungară

3.1. Contextul internațional

3.1.1. Comunitatea maghiară și integrarea euro-atlantică

3.1.2. Consiliul Europei

3.1.3. Uniunea Europeană

3.1.4. NATO

3.1.5. Concluzii privind contextul internațional și demersurile României de integrare euro-atlantică

3.2. Necesitatea semnării Tratatului de înțelegere, cooperare și bună vecinătate între România și Republica Ungară

3.3. Tratatul de înțelegere, cooperare și bună vecinătate între România și Republica Ungară

3.4. Efectele Tratatului de înțelegere, cooperare și bună vecinătate între România și Republica Ungară

3.4.1. În plan intern

3.4.2. În planul relațiilor bilaterale

Capitolul IV

România în contextul internațional creat după semnarea

Tratatului de înțelegere, cooperare și bună vecinătate între România și Republica Ungară

4.1. Raporturile României cu Uniunea Europeană

4.2. Raporturile României cu NATO

Capitolul V

Legea Statutului și implicațiile acesteia pentru relațiile bilaterale România-Ungaria

5.1. Comisia de la Venetia

5.2. Concluzii privind implicațiile „Legii Statutului” în planul relațiilor româno-ungare

Capitolul VI

Stadiul relațiilor bilaterale dintre România și Ungaria

6.1. România și Ungaria pe drumul integrării europene și euro-atlantice

6.1.1. Drumul spre Helsinki

6.1.2. Consiliului European de la Helsinki

6.1.3. Îndeplinirea criteriilor de la Copenhaga

6.1.4. Consiliul European de la Copenhaga

6.1.5. După Copenhaga

6.1.6. Consiliul European de la Bruxelles

6.2. NATO

6.2.1. Praga-2002

6.3. Integrarea Ungariei în Uniunea Europeană și NATO

Capitolul VII

Dubla cetățenie pentru etnicii maghiari din afara granițelor Ungariei

Capitolul VIII

Restabilirea cadrului de cooperarea între România și Ungaria

8.1. Ședința comună a Guvernelor României și Ungariei

8.2. Concluzii și evoluții în planul relațiilor bilaterale în urma ședinței comune a guvernelor României și Ungariei

Capitolul IX

Integrarea României

9.1. Perioada 2005-2007

9.2. Tratatul de Aderare a României la Uniunea Europeană

9.3. România după Tratatul de Aderare

9.4. Aderarea României la Uniunea Europeană

9.5. Scurte concluzii privind aderarea României

Capitolul X

Stadiul relațiilor bilaterale dintre România și Ungaria

10.1. Scurt istoric al relațiilor diplomatice bilaterale

10.2. Relațiile economice

10.3. Mecanisme de cooperare

10.4. Euroregiuni în care România și Ungaria sunt parteneri

10.4.1. Euroregiunea „Carpatica”

10.4.2. Euroregiunea „Dunăre – Criș - Mureș – Tisa”

10.4.3. Euroregiunea Bihor-Hajdú-Bihar

10.5. Alte Cooperări

10.5.1. Inițiativa Central Europeană

10.5.2. Procesul de Cooperare Dunăreană

10.5.3. Inițiativa de Cooperare în Sud-Estul Europei

Concluzii

BIBLIOGRAFIE

ANEXA

Cuvinte cheie:

România, Ungaria, Tratatul de înțelegere, cooperare și bună vecinătate între România și Republica Ungară, relații bilaterale, Europa Centrală și de Est, dubla cetățenie, Legea Statutului, minorități etnice, naționalism, Trianon, tranziție, reconciliere istorică, Uniunea Europeană, NATO, autonomie, drepturile minorităților etnice, relații interetnice, integrare europeană, comunism, ședința comună a guvernelor român și ungar

Relațiile româno-ungare în perspectiva integrării

în structurile europene și euroatlantice

- REZUMAT -

Mediul politic european a trăit transformări dramatice după prăbușirea comunismului, reconstrucția europeană și extinderea spațiului său de valori și principii spre zona din spatele „cortinei de fier” devenind unul dintre cele mai importante repere ale lumii de azi.

Astfel, se remarcă faptul că schimbarea politicii URSS, în urma venirii la putere a comuniștilor sovietici conduși de Mihail S. Gorbaciov, prin declanșarea acțiunilor *perestroika* (restructurare) și *glasnost* (transparență), a determinat sfârșitul regimurilor comuniste din Europa Centrală. Totodată, promovarea unei deschideri mai mari spre Occident a determinat o accelerare a procesului de erodare a structurilor comuniste, atât sub presiunea internă, exercitată din rândul propriilor partide, cât și a societății civile.

În acest context, căderea regimurilor comuniste a devenit iminentă, primind caracteristicile unui joc de tip „domino”, începând cu schimbările din Ungaria (februarie 1989), continuând cu alegerile libere din Polonia (iunie 1989), dărâmarea Zidului Berlinului în RDG

(octombrie 1989), schimbările la vârf din Bulgaria, „revoluția de catifea” din Cehoslovacia (noiembrie 1989) și terminând cu sângeroasa revoluție din România (decembrie 1989).

Ca o reacție a prăbușirii sistemelor ideologice totalitare, democrația a penetrat în regiuni caracterizate de un grad înalt de diversitate etnoculturală, regiuni în care stabilitatea a fost asigurată până recent prin metode de tip dictatorial. În aceste societăți, care și-au redobândit independența, tranziția spre democrație a întâmpinat numeroase obstacole, multe dintre acestea fiind de natură etnică, lingvistică sau culturală. În acest context, se poate vorbi despre un decalaj sensibil între unele state din Europa Centrală și de Est, caracterizate de un grad mai redus de diversitate culturală, lingvistică, și celelalte țări din regiune, în care diversitatea este accentuată, funcționând uneori ca o frână în calea democratizării și menținând totodată focare ale instabilității regionale.

Sfârșitul conflictului Est-Vest a adus o nouă serie de probleme deschise privind natura și rolul comunităților umane, al statelor independente, al manifestărilor „vechilor” mari puteri în cadrul cărora se cere urmărită evoluția fostelor țări socialiste, față de care statele occidentale adoptă atitudini diferențiate (unele primite în N.A.T.O., altele în Uniunea Europeană - UE, iar altele ignorate)¹.

Totodată, la începutul anilor '90, discuțiile din mediile diplomatice și academice în legătură cu Europa Centrală au fost legate și de problema securității în Europa, în special de temerile provocate de conflictele din spațiul iugoslav și de disputele ceho-slovace, context în care au apărut o serie de evaluări istorice și politice asupra solidității construcției europene așa cum a rezultat aceasta în urma sistemului Tratatelor de Pace de la Paris (1919-1920).

Tratatele de Pace de la Paris au pus bazele unei noi organizări a Europei Centrale. Tratatul de la Versailles, semnat la 28 iunie 1919 între aliați și Germania, stabilea pierderea Sileziei Orientale și a zonei Breslau (Poznan) în favoarea Poloniei și crearea unui coridor polonez spre Marea Baltică, ce includea și orașul liber Danzig (Gdansk). Tratatul de la Saint-Germaine, cu Austria, semnat la 10 septembrie 1919, prevedea alipirea Bucovinei la România, pierderea Boemiei în favoarea noului stat cehoslovac, a sudului Poloniei, a Carniolei (Slovenia) în favoarea Serbiei și a Tirolului de Sud în favoarea Italiei. De asemenea, era interzisă unirea Austriei cu

¹ Zăpârțan, Liviu-Petru – *Poziția Uniunii Europene în relațiile internaționale*, în Pop, Flore și Gherghina, Sergiu (coord.) – *Provocarea Europeană. Proceduri și implicații ale aderării României*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2007, p. 80;

Germania (*Anschluss*). O problemă foarte importantă a fost și semnarea tratatului minorităților, care, inițial acorda protecția marilor puteri pentru acestea. La presiunile României și ale altor state învingătoare, tratatul a fost modificat pentru a prevedea drepturi și libertăți egale în cadrul statelor respective. Astfel era respectată suveranitatea națională și existau condițiile unei securități colective prin stingerea diferendelor etnice².

În acest context internațional, apare conceptul american de Europa Centrală, concept care desenează o reprezentare geopolitică care are mai multe aripi: Europa Centrală de Sud (Slovenia, Croația, România, Bulgaria), Europa Centrală de Mijloc (Cehia, Slovacia, Ungaria, Polonia), Europa Centrală de Nord (statele baltice)³. Această formă a Europei Centrale de la Marea Baltică la Adriatică și Marea Neagră era menită a da un semnal că SUA doresc cooperarea în zonă, neexcluzând *ab initio* niciun stat de la integrarea în NATO. Dar, din modul în care era prezentat conceptul american, al unuia dintre cei mai importanți specialiști/diplomați utilizați de Washington în Europa Centrală și Balcani, se inducea ideea unei etapizări a înglobării regiunii în NATO. Mai întâi partea centrală, ulterior și flancurile. După cum se știe, Europa Centrală de Mijloc a fost acoperită de umbrela de securitate euro-atlantică încă de la Madrid (1997), iar flancurile în urma summit-ului de la Praga (2002).

De asemenea, se dezvoltă conceptul francez de „Europa Centrală și de Est”⁴, moștenitor al concepției interbelice de „cordon sanitar”, ceea ce implica includerea tuturor statelor dintre frontiera orientală a UE și Rusia în această regiune vastă. Conceptul se va dezvolta, ulterior, pentru a justifica extinderea spre est a UE, iar în prezent se manifestă sub forma Politicii Europene de Vecinătate, privind relațiile cu Ucraina, Belarus și Republica Moldova.

Dinamica conflictelor etnopolitice, numărul relativ mare al mișcărilor secesioniste, revendicările autonomiste, exemplele de devoluție sau tensiunile existente între comunitățile care vorbesc limbi diferite ne demonstrează că sistemul de garantare a drepturilor universale ale

² Titulescu, Nicolae - *Politica externă a României – 1937*, Editura Enciclopedică, București, 1994, pp. 265-277;

³ Holbrooke, Richard - *America, a European Power*, în *Foreign Affairs*, Vol. 74, Number 2, March/April 1995, pp.38-51;

⁴ Chereji, Cristian-Radu - *The Meaning of Central Europe in the 90s*, în Vasile Pușcaș (editor) - *Central Europe since 1989*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2000, p. 20;

omului nu este suficient pentru a oferi sentimentul securității colective de care minoritățile etnice și culturale au nevoie⁵.

Comunitatea internațională a încercat să reacționeze la aceste probleme prin elaborarea și impunerea unor standarde de comportament statal care aveau menirea să completeze sistemul existent al protejării drepturilor omului. În 1991, Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa⁶ a elaborat o declarație despre nevoia de protejare a drepturilor minorităților naționale, iar în 1993 a fost înființată instituția Înalțului Comisariat pentru Minoritățile Naționale. În anul 1992 a fost rândul Organizației Națiunilor Unite (ONU) să semneze o declarație privind drepturile membrilor aparținând minorităților naționale sau etnice, religioase sau lingvistice, iar Consiliul Europei⁷ a elaborat Charta Europeană a Limbilor Minoritare și Regionale, prezentată spre aderare statelor membre la finele aceluiași an. Tot sub egida Consiliului Europei, a fost adoptată în 1994, de către Consiliul de Miniștri, Convenția Cadru pentru Protecția Minorităților Naționale (act esențial pentru gestionarea relațiilor dintre majoritate și minoritate), care a fost oferită pentru aderare statelor membre în 1995. În *Convenția Cadru pentru Protecția Minorităților Naționale* se menționează faptul că aceasta face parte integrantă din protecția internațională a drepturilor omului și ca atare constituie un domeniu al cooperării internaționale, iar părțile contractante își asumă promovarea condițiilor ca persoanele aparținând minorităților naționale să-și conserve și să-și dezvolte trăsăturile culturale, elementele esențiale ale identității proprii, cum sunt religia, tradițiile, patrimoniul cultural, abținându-se de la orice politică sau practică prin care aceste persoane să fie asimilate contra voinței lor; acele persoane au dreptul la libertatea de expresie (de opinie, de comunicare în limba proprie, fără considerarea frontierelor și fără amestecul autorităților publice, conform art. 9); părțile contractante se vor abține de la măsuri care să modifice proporțiile populației pe o arie geografică în care trăiesc minorități, în scopul atingerii drepturilor și libertăților lor⁸.

⁵ Salat, Levente - *Multiculturalismul liberal: bazele normative ale existenței minoritare autentice*, Editura Polirom, Iași, 2001;

⁶ În prezent Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa – OSCE;

⁷ Într-o perioadă în care Uniunea Europeană nu avea criteriile de monitorizare a proceselor de democratizare (până la Tratatul de la Amsterdam din 1997), Consiliul Europei a reprezentat o instituție suficient de prestigioasă încât aparținerea la aceasta să însemne și o garanție a parcursului democratic al statelor recent ieșite din totalitarism;

⁸ Zăpârțan, Liviu-Petru – *Relațiile Internaționale*, Editura Studia, Cluj-Napoca, 2001, pag. 232;

După căderea comunismului, relațiile dintre România și Ungaria au evoluat cu precădere sub influența unor considerente de ordin geopolitic, în funcție de convergența unor interese comune. Iar aceste considerente au fost percepute în decursul ultimilor ani în mod diferit de o parte sau de alta, din diverse perspective.

Prezența diversității etnoculturale în România este o realitate ce nu poate fi ignorată. În România există o minoritate etnică maghiară (cca.7% din totalul populației) în unele localități din Transilvania reprezentând peste 50% din totalul populației⁹ sau chiar 90% .

Trecutul istoric al României, caracterizat de numeroase conflicte, de multe ori extrem de sângeroase, este strâns legat de relațiile dintre populația majoritară și minoritatea etnică maghiară, precum și de relațiile pe care România le-a stabilit de-a lungul timpului cu vecinii săi, în special cu Ungaria¹⁰.

Problema relațiilor româno-ungare a fost, este și probabil va fi, o problemă foarte importantă atât pentru pacea în regiunea Europei Centrale, cât și pentru securitatea din Europa.

De-a lungul secolelor au existat numeroase exemple de cooperare și conflict între cele două popoare.

Istoria relațiilor româno-ungare în secolul XX dovedește că problemele prezentului și ale viitorului nu pot fi soluționate prin amplificarea conflictelor.

Actualul context internațional, caracterizat de lupta statelor pentru a evita conflicte de natură etnică și-a pus amprenta și asupra relațiilor bilaterale dintre România și Ungaria, soluționarea diferendelor existente între aceste două țări fiind o condiție esențială a existenței lor în cadrul structurilor europene și euro-atlantice.

România și Ungaria au dovedit în ultimii ani că sunt conștiente de nevoia unei coexistențe pașnice în acest spațiu aflat la marginea Europei și care a fost secole în șir un izvor de conflicte armate. De asemenea, cele două state au arătat că sunt conștiente de vocația lor europeană și de apartenența lor de drept la această civilizație.

⁹ Maghiarii din România reprezintă una dintre cele mai numeroase minorități etnice din Europa. Conform datelor oficiale ale recensământului din 2002, 1.431.807 persoane, 6,6% din populația României, s-au declarat a fi de etnie maghiară;

¹⁰ Ungaria a avut, de asemenea un trecut plin de conflicte de acest gen;

***Concluzii privind
„relațiile româno-ungare în perspectiva integrării
în structurile europene și euroatlantice”***

Relațiile româno-ungare s-au aflat întotdeauna într-un raport de subordonare directă față de Tratatul de la Trianon din 1920, ale cărui prevederi au îngreunat raporturile dintre cele două țări. De asemenea, raporturile au fost dominate de „problema Transilvaniei” ca obiect de dispută cu privire la apartenența acestui spațiu la Ungaria sau România, precum și de situația populației maghiare din România.

După semnarea Tratatului de la Trianon, o parte a populației de etnie maghiară a rămas în afara Ungariei ceea ce a dus la definirea unei noi componente în politica internă și externă a statului vecin și anume protecția minorității maghiare din afara granițelor Ungariei, mai ales că există minorități maghiare relativ semnificative numeric în toate cele șapte state cu care Ungaria are graniță.

În 1920, Tratatul de la Trianon prevedea alipirea Transilvaniei, a Partiumului și a unei părți a Banatului la România. Pe lângă români și sași, în jur de 1,3 milioane maghiari trăiau în teritoriul nou format, în suprafață de 102.200 km². Mai mult, tratatului i-a fost anexată o convenție a naționalităților, semnată la Paris în 1919, pentru a stabili situația atât de multor naționalități. Articolul 11 al convenției menționa că România era de acord ca secuii și sașii din Transilvania să aibă autonomie în probleme de învățământ și religie, sub control de stat, dar convenția nu a fost ratificată.

Totuși, având în vedere numărul maghiarilor din România, aproximativ 1,4 milioane de persoane, nici una dintre relațiile bilaterale ale Ungariei de la sfârșitul anilor '80 și începutul anilor '90 nu a atras atenția în plan internațional așa cum a făcut-o relația cu România. De remarcat în ceea ce privește relațiile de la de la sfârșitul anilor '80 este faptul că, în baza politicii sale vizând „protecția maghiarilor de pretutindeni”, Ungaria a reușit o serie de demersuri pe lângă

organismele internaționale, reușind ca, în februarie 1989 să determine Comisia ONU pentru Drepturile Omului de la Geneva să adopte o rezoluție prin care erau condamnate abuzurile în ceea ce privește încălcarea de către România a drepturilor omului.

Nu intenționăm aici să reluăm aspectele prezentate de-a lungul lucrării, mai ales că o serie de concluzii și observații au fost propuse la finalul unora dintre capitole, dar totuși se impune să rezumăm analitic principalele aspecte privind etapele parcurse de România și Ungaria în ceea ce privește (re)stabilirea unui cadru favorabil al relațiilor bilaterale.

Astfel, având în vedere trecutul istoric al celor două state, precum și „umbra Trianonului” care s-a aflat (și încă se află) în centrul relațiilor bilaterale, încercăm totuși să distingem câteva etape în relațiile româno-ungare, în perioada de după 1989. Trebuie să facem o distincție clară, pentru Ungaria Tratatul de la Trianon nu este un tratat, ci un „dictat”, în urma căreia Ungariei i-au fost răpitate teritoriile care sunt considerate de drept ungare.

Prima etapă, respectiv „*etapa de tranziție*” în planul relațiilor bilaterale se referă la perioada 1990-1996, când între cele două state au existat doar relații care au alternat perioadele de optimism cu cele de îngrijorare puternică.

Astfel, deși la începutul anilor '90, în cadrul relațiilor cu Ungaria exista un climat optimist, consemnat în semnarea unor acorduri militare și culturale (1990) și a unui Acord „Open Skies” (1991), existau o serie de îngrijorări în ceea ce privește ascensiunea formațiunilor naționaliste românești, în speță Vatra Românească.

În timp ce relațiile României cu Ungaria erau tensionate, cooperarea militară era foarte bună. De fapt, România a avut de două ori mai multe activități militare comune cu Ungaria, decât cu orice altă țară est europeană. Cooperarea militară dintre cele două țări a fost relevată și de tratatul de cooperare militară încheiat cu ocazia vizitei ministrului Apărării Gheorghe Tinca, în 1994 la Budapesta, ocazie cu care oficialul român a propus și cooperarea în producția de echipamente militare, burse reciproce pentru ofițeri și consultări periodice la nivel de miniștri ai Apărării.

De asemenea, începutul anilor '90 a fost marcat de tensiunile interetnice de la Cluj-Napoca, dar mai ales de episodul violent din martie 1990 de la Târgu Mureș. Este de remarcat faptul că evenimente de la Târgu Mureș, care au degenerat într-un conflict interetnic au atras și atenția comunității internaționale, România fiind somată în plan internațional să acorde un respect sporit minorităților naționale.

Totodată, relațiile bilaterale au fost grevate și de o incapacitate de a depăși retorici populiste, românii promovând o retorică intolerantă cu privire la drepturile minorităților naționale, iar ungurii o retorică revanșardă, marcată de „*sindromul Trianon*”.

Tratatul de la Trianon este principala axă în jurul căreia gravitează istoriografia relațiilor dintre cele două țări, respectiv România și Ungaria. În general, acest tratat este scos din contextul general al sistemului de tratate de la Versailles (1919-1920), care a schimbat cu adevărat geografia politică a celei mai disputate regiuni a Europei secolului XX – Europa Centrală și de Sud-Est. Dacă studiile istorice românești, jugoslave sau cehoslovace prezintă efectele pozitive ale Tratatului de la Trianon, istoriografia ungară este departe de a accepta rolul său benefic, respectiv recunoașterea Ungariei ca un stat național independent și suveran. Mai mult, un număr constant de studii ale cercetătorilor unguri în domeniul Tratatului de la Trianon, privesc acest tratat dintr-o singură perspectivă: prevederile privind modificarea granițelor noilor entități politice care a dus la ruinarea Imperiului Austro-Ungar. Punctul de vedere ungar prin care Tratatul de la Trianon a reprezentat o mare în Justiție pentru Ungaria, idee ce a fost amplificată de istorici, precum și în plan politic, a făcut ca interesele statelor Europei Centrale să nu poată fi armonizate pentru o perioadă de 80 de ani, aspect menționat, în cadrul simpozionului internațional de la Satu Mare din mai 1998 – „1918 – Sfârșitul și începutul unei epoci” - de un analist al acestei perioade, istoricul ungar Tibor Hajdú: „În periodicele din Ungaria a existat o perioadă de opt decade de polemici fără sens referitoare la responsabilitățile partidelor politice din Ungaria privind prevederile Tratatului de la Trianon. Se pare că acum principiile științifice pot înlocui pasiunile...”¹¹.

De asemenea, în perioada la care facem referire, relațiile bilaterale au fost constant afectate de îngrijorarea Ungariei în ceea ce privește atitudinea românilor față de maghiari, care a crescut odată cu includerea PRM și PUNR în guvernul de coaliție din perioada 1994-1995.

Având în vedere faptul că pe parcursul lucrării am prezentat modul în care România și Ungaria au fost primite în NATO și Uniunea Europeană, observăm că, în timp ce România și Ungaria aveau diferende legate de situația minorității maghiare din România, cele două organisme internaționale aveau în atenție un plan ce cuprindea securizarea Europei Centrale și de Est. Astfel, în 1993, prin Consiliul European de la Copenhaga, Uniunea Europeană a anunțat principiul extinderii Uniunii Europene spre țările din Europa Centrală și de Est, dar a definit și criteriile pe care țările candidate vor trebui să le îndeplinească pentru a deveni membri ai Comunității. Acesta după ce anterior, în 1989, fusese lansat programul PHARE, care inițial a fost gândit în scopul stimulării Poloniei și Ungariei în scopul reconstrucției economiilor naționale

¹¹ Ghișa, Alexandru – *Romania & Hungary at the Beginning of the 20th Century – Establishing Diplomatic Relations (1918-1921)*, Romanian Cultural Institute, Cluj-Napoca, 2003, pag. 14;

(PHARE este acronimul în limba engleză a sintagmei „Poland and Hungary Assistance for the Restructuring of the Economy”).

Consiliul European de la Copenhaga nu numai că a aprobat principiul extinderii Uniunii Europene spre țările asociate din Europa Centrală și de Est, dar a și definit criteriile pe care țările candidate vor trebui să le îndeplinească pentru a deveni membri ai Comunității.

Aceste criterii se referă la stabilitatea instituțiilor care garantează democrația, statul de drept, drepturile omului, respectul pentru minorități și protecția acestora (criteriul politic); existența unei economii de piață funcționale, precum și capacitatea de a face față presiunii concurenței și forțelor pieței din Uniunea Europeană (criteriul economic); capacitatea de a-și asuma obligațiile de membru al Uniunii, incluzând adeziunea la obiectivele uniunii politice, economice și monetare (criteriul privind adoptarea acquis-ului comunitar).

Pe de altă parte, atât România cât și Ungaria s-au îndreptat înspre NATO pentru a-și asigura securitatea în această zonă a Europei, marcată de conflicte și tensiuni interetnice, relevant fiind faptul că în ianuarie 1994 România a fost prima țară post-comunistă care s-a alăturat Parteneriatului pentru Pace, un program conceput să sporească stabilitatea și securitatea în Europa.

Pentru a-și asigura necesitățile de securitate, România a fost prima țară post-comunistă care a semnat Parteneriatul pentru Pace (Partnership for Peace – PfP), în ianuarie 1994¹². Parteneriatul pentru Pace este un program de cooperare bilaterală individuală între țări membre NATO și organizație. Totodată, Documentele Cadru ale PfP delimitează o serie de domenii de cooperare, incluzând „transparența cu privire la planurile de apărare și bugetele alocate; asigurarea controlului democratic al forțelor de apărare; dezvoltarea unor relații militare de cooperare cu NATO; dezvoltarea pe termen lung a unor forțe armate compatibile cu cele ale membrilor NATO”.

Având în vedere contextul internațional, precum și aspirațiile europene și euro-atlantice ale României și Ungariei, precum și conștientizarea de către aceste două țări a importanței stabilirii unor relații bilaterale care să asigure securitatea în zonă, identificăm a **doua etapă**, pe care cei mai mulți cercetători au numit-o a „*reconcilierii istorice*”, respectiv momentul semnării Tratatului de înțelegere, cooperare și bună vecinătate între România și Republica Ungară, la 16 septembrie 1996.

¹² De asemenea, în același an a fost a doua țară, după Polonia, care a aderat la un Program de parteneriat individual și a intrat într-un dialog bilateral cu NATO;

Astfel, în contextul internațional din Europa Centrală, marcat de semnarea în martie 1995 a tratatului ungaro-slovac, România se găsea în fața unei situații speciale, riscând să fie tratată în plan internațional ca un stat nedemocratic, respectiv o potențială sursă de tensiuni în regiune. Pentru a face față acestei situații, liderii politici de la București trebuiau să găsească o modalitate de a realiza o înțelegere cu Ungaria, prin care să mulțumească atât comunitatea internațională, populația majoritară, dar și comunitatea maghiară din România.

După o perioadă de tensiune și izolare diplomatică intensă¹³, din 1994 relațiile politice dintre cele două state s-au îmbunătățit¹⁴, România și Ungaria dezvoltând relații politice și militare speciale¹⁵. Venirea la putere, la Budapesta, a unui guvern socialist cu o orientare politică moderată și exprimarea tot mai evidentă de către București a dorinței de a se integra în structurile europene și euro-atlantice au dus la o schimbare evidentă a raporturilor dintre cele două țări.

Ideea de a fi acceptate sub umbrela structurilor occidentale de securitate și alternativa izolării au determinat guvernele celor două țări să încerce depășirea punctelor divergente. Rezolvarea problemei privind relațiile între cele două țări a suscit interesul liderilor politici ai vremii, relevant fiind faptul că, încă din 1993, ministrul de externe Teodor Meleșcanu afirma că „o parte considerabilă a drumurilor României înspre Europa trec prin Ungaria”¹⁶.

De asemenea, primul ministru ungar Gyula Horn, într-o prezentare a platformei politice a guvernului realizată în fața Parlamentului a subliniat: „... acest guvern va realiza procesul de aderare la Uniunea Europeană și NATO... guvernul va subordona orice altceva acestui scop”¹⁷.

În acest context semnarea unui tratat bilateral devenea obligatorie, mai ales că dorința de integrare euro-atlantică a celor două țări a transferat în plan internațional raporturile dintre ele. Astfel, pe parcursul anilor 1994 și 1995, negociatorii români și unguri au realizat mai multe întâlniri în scopul întocmirii unui tratat bilateral de bună vecinătate.

În acest context, puterea de la București, coordonată de președintele Ion Iliescu și-a asumat proiectul realizării unei „reconcilierii istorice” cu Ungaria, reconciliere ce însemna și o îmbunătățire a relațiilor dintre majoritate și etnicii maghiari din România.

¹³ Inclusiv în cursul anului 1994 au mai existat o serie de declarații revanșarde ale unor demnitari unguri, una dintre aceste alocuțiuni fiind cea a ministrului de externe ungar din aceea perioadă, László Kovacs, acesta apreciind că „granița dintre România și Ungaria ar putea fi modificată prin mijloace pașnice”;

¹⁴ În 1995 valoarea schimburilor comerciale dintre cele două țări depășise cifra de 400 milioane de dolari;

¹⁵ În 1992, România și Ungaria au semnat un nou acord bilateral în cadrul Înțelegerii „Open Skies”;

¹⁶ Phinnemore, David - *Romania and Euro-Atlantic Integration since 1989: a Decade of Frustration?*, în *Post-Communist Romania. Coming in Terms with Transitions*, Light, Duncan and David Phinnemore (ed.), Palgrave, 2001, New York, p. 256;

¹⁷ Atanassova Nedeva Ivanka - *The Impact of Ethnic Issues On The Security of South Eastern Europe*, Report Commissioned by the NATO Office of Information and Press, June 1999, p. 50;

Proiectul conceput de liderii români a fost favorizat și de venirea la putere, în 1994, la Budapesta a socialiștilor, conduși de Gyula Horn, aspect ce a schimbat și climatul regional în privința relațiilor interetnice, guvernul de stânga având o viziune mult mai moderată. Trebuie să semnalăm în acest punct diferența de optică a noului prim ministru, având în vedere că predecesorul său, József Antall declarase anterior desemnării sale ca prim-ministru că „... în sufletul meu, eu consider că voi fi prim-ministru pentru 15 milioane de unguri”. În fapt, guvernele neo-conservatoare din Ungaria (József Antall și Péter Boross în perioada mai 1990-iulie 1994) au dus o politică preponderent simbolică, susținând că renașterea națiunii maghiare, proaspăt eliberată de comunism, nu poate fi deplină fără reunificarea, cel puțin spirituală, a Ungariei Mari.

Având în vedere aceste aspecte este de remarcat viziunea moderată a noului guvern, cadru ce a făcut posibilă înțelegerea între Budapesta și Bratislava în 1995, în Tratatul semnat de Ungaria și Slovacia, fiind reglementate cea mai mare parte a problemelor aflate pe agenda bilaterală.

Revenind la relațiile româno-ungare remarcăm faptul că problema în ceea ce privește finalizarea unui acord politic între cele două țări a fost strâns legată de dezacordul în ceea ce privește Recomandarea 1201 a Consiliului Europei, autoritățile române apreciind că prin aceasta s-ar constitui un cadru legal pentru solicitări de autonomie teritorială pe criterii etnice din partea maghiarilor. Teama autorităților române în această privință a avut un oarecare fundament deoarece în articolul 11 al Recomandării se stipulează faptul că „în regiunile unde sunt majoritare, persoanele aparținând unei minorități naționale au dreptul de a dispune de administrații locale autonome adecvate sau de un statut special, corespunzător situației istorice și teritoriale specifice și conforme cu legislația națională a statului”.

De asemenea, partea ungară refuza să introducă în Tratat orice referire la recunoașterea granițelor dintre România și Ungaria. Refuzul părții ungare a fost privit de România ca o altă încercare de revizuire a granițelor în contextul tranziției statelor central și est europene la democrație.

După îndelungi dezbateri interne și interstatale, România și Ungaria au ajuns la un consens privind modul în care să fie întocmit un tratat de bază, astfel că, în 16 septembrie 1996, acesta a fost semnat la Timișoara.

După cum am mai specificat pe parcursul lucrării, conștiința faptului că acest tratat era necesar ambelor țări pentru a avea șanse reale în accesarea în structurile europene și euro-atlantice a făcut ca în textul Tratatului, la art. 7 să fie prevăzut explicit suportul mutual pentru integrarea în NATO, Uniunea Europeană și Uniunea Europei Occidentale.

ARTICOLUL 7 - Tratatul de înțelegere, cooperare și bună vecinătate între România și Republica Ungară (Monitorul Oficial nr. 250/16 octombrie 1996)

(1) Părțile Contractante își vor extinde relațiile și colaborarea în organizațiile internaționale, inclusiv cele regionale și subregionale. Ele se vor sprijini reciproc în eforturile lor de integrare în Uniunea Europeană, Organizația Tratatului Atlanticului de Nord și Uniunii Europene Occidentale.

(2) Părțile Contractante, în înțelegere cu alte țări europene interesate, vor conlucra pentru realizarea unor proiecte de cooperare regională și subregională și a altor forme de colaborare care să favorizeze accelerarea dezvoltării țărilor participante la acestea, în domeniile de interes comun - economie, industrie, agricultură, ecologie, transporturi, telecomunicații și altele. Ele vor încuraja participarea celor direct interesați, în concordanță cu legislația fiecărei Părți, la realizarea acestor proiecte și forme de cooperare.

Semnarea Tratatului a constituit și un important semnal lansat în Occident, reconcilierea istorică între cele două state fiind un exemplu pozitiv, contrastant cu imaginea Jugoslaviei.

Apreciem că, tot în *etapa „reconcilierii istorice”* se înscrie și restabilirea unui climat pozitiv în ceea ce privește relația majoritate-minoritate, respectiv relațiile româno-maghiare, având în vedere că la puțin timp după normalizarea relațiilor româno-ungare, principala formațiune reprezentativă a maghiarilor, UDMR a făcut parte din coaliția aflată la guvernare.

Pentru a fi relevată clar importanța acordată de cele două state minorităților etnice s-a specificat clar că „persoanele aparținând minorităților naționale care trăiesc pe teritoriul Ungariei/României... au dreptul, exercitat în mod individual sau în comun cu alți membri ai grupului lor, de a-și exprima liber, păstra și dezvolta identitatea etnică, culturală, lingvistică și religioasă. În mod corespunzător, ele au dreptul să înființeze și să mențină propriile instituții, organizații și asociații educative, culturale și religioase, care pot apela la contribuții financiare voluntare și alte contribuții, precum și la sprijin public, în conformitate cu legislația internă” (Articolul 15, pct. 2). De asemenea, în Tratat a fost recunoscut „dreptul persoanelor aparținând minorității române din Ungaria și al persoanelor aparținând minorității maghiare din România de a folosi liber limba lor maternă, în particular și în public, oral și în scris. Cele două state vor lua măsurile necesare pentru ca aceste persoane să poată învăța limba lor maternă și să aibă posibilități adecvate pentru a fi educate în această limbă, în cadrul sistemului învățământului de stat, la toate nivelele și formele, potrivit nevoilor acestora. Părțile Contractante vor asigura condițiile care să facă posibilă folosirea și a limbii materne în relațiile cu autoritățile locale, administrative și judiciare, în conformitate cu legislația internă în vigoare, precum și cu angajamentele internaționale asumate de cele

două Părți. Aceste persoane au dreptul de a folosi numele și prenumele lor în limba lor maternă și se vor bucura de recunoașterea oficială a acestora. În zonele locuite de un număr substanțial de persoane aparținând minorităților respective, fiecare Parte va permite să fie expuse și în limba minorității, denumiri tradiționale locale, denumiri de străzi și alte inscripții topografice destinate publicului” (Articolul 15, pct. 3).

Tot în Tratat a fost prevăzut și faptul că persoanele aparținând minorității maghiare din România, respectiv minorității române din Ungaria au dreptul de menține „contacte peste frontiere”, precum și dreptul de a participa la activități naționale și internaționale.

Având în vedere trecutul istoric și încercările de asimilare a minorităților etnice realizate atât de România, cât și de Ungaria, în Tratat a fost specificat faptul că cele două state „se vor abține de la orice politică ori practică având drept scop asimilarea împotriva voinței lor a persoanelor aparținând minorităților naționale și vor proteja aceste persoane împotriva oricărei acțiuni urmărind o astfel de asimilare” (Articolul 15, pct. 9). De asemenea, conform celor stipulate în actul bilateral, România și Ungaria nu vor derula acțiuni vizând modificarea proporției populației din zonele locuite de persoane aparținând minorităților naționale.

Astfel, participarea UDMR în cadrul administrației centrale din România a dus la o dinamizare a procesului de golire de conținut exclusiv etnic a relației dintre România și Ungaria. Din acel moment apreciem că UDMR putea fi considerată ca un actor capabil să gestioneze singură aspirațiile comunităților maghiare, fără necesitatea intervenției „statului-mamă”.

În urma celor exprimate până în prezent, putem afirma că, în mod clar dubla reconciliere, în planul româno-ungar și în planul româno-maghiar a constituit un pașaport pentru Uniunea Europeană, dar mai ales pentru NATO, atât pentru România, cât și pentru Ungaria.

Modul în care cele două state au încercat o reconciliere istorică prin semnarea Tratatului de înțelegere, cooperare și bună vecinătate poate duce la o concluzie pe cât de simplă, pe atât de importantă pentru existența viitoare a celor două țări, și anume: *importanta Tratatului bilateral romano-ungar constă în primul rând în simpla existență a lui*. Fără semnarea tratatului șansele Ungariei și României de a fi invitate să adere la NATO ar fi fost minime¹⁸. Astfel, aspirația comună de a se alătura NATO și activitățile de cooperare în cadrul Parteneriatului pentru Pace au dus la întărirea încrederii reciproce, context în care ambele guverne aveau nevoie de acest tratat, părțile fiind dispuse să facă chiar și sacrificii în vederea adoptării lui.

¹⁸ Ungaria a devenit membră a NATO în 12 martie 1999, iar din 01 mai 2004 este membră a Uniunii Europene. România a devenit membră a NATO în 29 martie 2004, iar în 01 ianuarie 2007 a devenit stat membru al Uniunii Europene;

A **treia etapă** identificată în analiza relațiilor dintre cele două state precum și a situației lor internaționale am denumit-o „**etapa NATO**”, având în vedere demersurile pe care ambele state le-au făcut imediat după semnarea Tratatului de bază, în scopul accederii în Alianța Nord-Atlantică.

Schimbarea de putere de la București la sfârșitul lui 1996 a însemnat și începerea unei curse de „recuperare” pentru aderarea la NATO, în perspectiva summit-ului de la Madrid. În planul politicilor regionale acest lucru a însemnat o intensă campanie de apropiere de statele central-europene, inclusiv de Ungaria.

Semnarea *Tratatului privind relațiile de bună vecinătate și colaborare între România și Ucraina* și ratificarea acestuia în iulie 1997 a fost încă un semnal clar dat de România în ceea ce privește intenția de a adera la NATO – ratificarea tratatului cu Ucraina a avut loc doar cu câteva zile înainte de Summit-ul de la Madrid.

Totodată, noul guvern român a încercat să aducă dovezi clare cu privire la eligibilitatea României pentru aderare. Această politică s-a reflectat în participarea țării în cadrul forțelor UN și NATO în eforturile de a menține pacea în Bosnia, Albania, Golful Persic, Angola și Somalia. Mai mult, noua conducerea țării a distanțat România de regimul Milosevic din Jugoslavia. Acest mod de abordare a politicii externe a contribuit în mod clar la imaginea acesteia și a facilitat accesul la negocierile de aderare.

O altă prioritate a noului guvern de după alegerile din 1996 a fost reprezentată de reforma economică, dată fiind situația deteriorată a României. Astfel, implicarea în reforma activă, inclusiv în liberalizarea prețurilor și privatizare a dat o serie de semnale pozitive în străinătate. În plus, guvernul a afirmat răspicat că unul dintre principalele scopuri ale măsurilor economice și sociale implementate a fost acela de „a crea condițiile necesare pentru ca România să fie admisă în NATO și să fie admisă la negocieri clare în ceea ce privește integrarea în Uniunea Europeană”¹⁹.

Totuși, anterior României, eforturile realizate de Ungaria au fost încununuate de succes în 1997, când la Summit-ul din iulie de la Madrid, a fost invitată alături de Cehia și Polonia să se alăture Alianței. Chiar dacă România nu a primit invitația de aderare la Madrid, țara noastră a fost nominalizată printre țările care au făcut progrese semnificative pe linia îndeplinirii criteriilor de aderare la NATO.

¹⁹ Phinnemore, David – *op. cit.*, p. 259;

Etapa prezintă importanță și pentru simplul fapt că, prin includerea Ungariei în NATO în 1999, în cadrul Summit-ului din martie de la Washington frontiera vestică a României devenea linia de demarcație a Alianței, ceea ce anticipa viitoarea calitate a României. De asemenea, calitatea dobândită de Ungaria a oferit un nou cadru în definirea relațiilor româno-ungare.

De asemenea, integrarea Poloniei, Republicii Cehe și Ungariei în NATO în martie 1999 a creat convingerea că proiectul unei Europe unite, libere și democratice începe să fie pus în aplicare.

În 1997, impactul extinderii a fost, preponderent, de ordin psihologic, remarcându-se faptul că, pentru prima dată, Alianța coopta state care aparținuseră blocului militar-ideologic sovietic. Integrarea Poloniei, Republicii Cehe și Ungariei în NATO²⁰ a creat convingerea că proiectul unei Europe unite, libere și democratice începe să fie pus în aplicare. După admiterea celor trei state la summit-ul de la Madrid, pentru statele NATO a fost evident faptul că procesul de transformare și asimilare a acestora în cadrul organizației nu va fi unul simplu și a estimat că Cehia, Polonia și Ungaria vor ajunge la stadiul de maturitate în jurul anului 2009. Astfel, un raport apărut în 1999 în care se făcea o primă evaluarea a performanței celor trei state invitate la Madrid în cadrul NATO, arăta că „dintre cele trei doar Polonia se ridică la nivelul așteptărilor, în timp ce Republica Cehă era pe muchie, iar Ungaria era un caz pierdut, fiind considerată un pasager care călătorește pe gratis (free-rider)”²¹.

Una dintre cele mai interesante **etape, a IV-a**, în analiza relațiilor româno-ungare este etapa „**întoarcerii în trecut**”.

În această etapă ne referim la demersul Ungariei vizând „Legea Statutului”, act normativ ce a creat disensiuni majore nu doar între Ungaria și România ci și între Ungaria și statele vecine.

Relațiile româno-ungare au fost afectate puternic de adoptarea acestei legi care, inițial a fost concepută să intre în vigoare la 01 ianuarie 2002. Legea oferea drepturi speciale etnicilor maghiari din statele vecine Ungariei, respectiv România, Slovacia, Jugoslavia și Slovenia (inițial e lista statelor vecine a fost inclusă și Austria). Aceste drepturi urmau să fie oferite prin intermediul unui „certIFICATE de maghiar”, care în fapt era echivalentul unui act de identitate ungar.

Generic, beneficiile și diferitele forme de sprijin oferite „posesorilor certificatului de maghiar, programelor și organizațiilor maghiarilor din afara granițelor menite a păstra identitatea, cultura și limba maternă” pot fi împărțite în cinci categorii principale²²:

²⁰ Ratificarea admiterii celor trei a avut loc în 30 aprilie 1998;

²¹ Pașcu, Ioan Mircea – *Bătălia pentru NATO*, Editura Proiect, București, 2007, p. 143;

²² Chiriac, Marian - *Provocările diversității. Politici publice privind minoritățile naționale și etnice din România*, CRDE, 2005, Cluj-Napoca , pp. 70-71;

1. *Drepturi culturale. Acestea se referă la accesul gratuit în unele instituții publice din Ungaria precum arhive, muzee și colecții, biblioteci publice; dreptul de a beneficia de burse sau de cursuri de pregătire pentru profesorii de limbă maghiară; aceștia din urmă au dreptul și de a beneficia de cursuri de perfecționare și în țara lor de origine; dreptul la cardul de profesor, care acordă posesorului unele beneficii, printre care și posibilitatea de a cumpăra materiale didactice la un preț redus; dreptul de a deveni membru al Academiei Ungare de Științe sau de a primi distincții de stat;*

2. *Ajutoare educaționale. Acestea includ dreptul de a putea urma cursuri universitare, de doctorat, post-doctorale la orice școală din Ungaria; posibilitatea de a obține burse la aceste instituții, în condițiile legii; ajutoare dacă se urmează cursurile altor instituții decât cele din rețeaua de stat; card de student, pedagog sau învățător cu unele beneficii aferente: reduceri la transportul în comun, reduceri de până la 50% la cca. 200 de agenți economici (pentru cărți de specialitate etc); ajutoare pentru înființarea de noi departamente în universitățile/facultățile din țările din vecinătatea Ungariei, în colaborare cu o instituție parteneră din Ungaria; ajutoare materiale pentru familiile care au copii înscriși la școli cu predare în limba maternă; ajutoare financiare pentru studenți.*

3. *Facilități pentru transportul public. Se acordă gratuități pentru minorii sub șase ani și oamenii peste 65 de ani în transportul public local și de-a lungul Ungariei; compensarea cu 90% a prețului pe calea ferată, de patru ori pe an, pentru persoanele cu vârste între 7 și 64 de ani; facilități pentru grupuri care conțin cel puțin zece minori.*

4. *Finanțări pentru mass media. Programele de știri TV pentru maghiarii din afara granițelor pot beneficia de finanțări; de asemenea se poate beneficia de acoperirea parțială a cheltuielilor ocazionate de birouri sau studiouri TV.*

5. *Dezvoltare comunitară. Se poate susține financiar o parte din costurile operaționale sau ale derulării de programe ale organizațiilor maghiarilor din afara granițelor.*

În opinia noastră demersul Ungariei a fost unul strict populist și cu tentă electorală, având în vedere faptul că, cei care au promovat Legea, respectiv guvernul FIDESz condus de Viktor Orbán aveau o simpatie puternică față de mișcările naționalist-autonomiste din Ungaria și țările din regiune. De asemenea, este de reținut faptul că propunerea FIDESz venea într-un an premergător alegerilor generale din 2002 din Ungaria, prin această lege Viktor Orbán sperând să-și atragă noi alegători.

Modul în care Ungaria a intervenit relativ brutal încălcând convențiile dintre cele două țări a readus la acel moment în discuție o serie de aspecte din trecut cum ar fi faptul că, anterior Ungaria a încercat să blocheze aderarea României la NATO, ceea ce ne îndreptățește să afirmăm că, în această etapă au existat mari șanse ca relațiile româno-ungare să fie întoarse în timp,

fenomen ce ar fi afectat grav interesele europene ale Ungariei, precum și cele europene și euro-atlantice ale României.

Faptul că demersul Ungariei nu a fost unul legitim în plan internațional s-a văzut și din modul în care Comisia Europeană a recomandat autorităților de la Budapesta să „*se abțină de la aplicarea acestei legi care ar putea provoca tensiuni nedorite în regiune*”, în caz contrar avertizând că „*negocierile de aderare ale Ungariei la UE ar putea fi afectate*”.

Apreciem că etapa prezintă interes datorită faptului că, deși „Legea Statutului” risca să șubrezească întreg edificiul de relații atât de greu create între Ungaria și țările vecine, modul în care autoritățile celor două state au realizat o înțelegere printr-un Memorandum în care au fost prevăzute modalități clare de aplicare a „Legii Statutului”, astfel încât aceasta să nu producă tensiuni, a devenit un reper al stabilității și buneii vecinătăți în Europa Centrală.

Astfel, așa cum am mai amintit pe parcursul lucrării, în mod paradoxal, tensiunile generate de proiectul autorităților de la Budapesta în planul relațiilor bilaterale, a dus la o apropiere a celor două state, acestea dovedind în plan internațional că au învățat o nouă lecție de conciliere în baza legislației internaționale, în special a celei din Uniunea Europeană, spațiu la care ambele state doreau la acel moment să adere.

A V-a etapă pe care o propunem este cea a „*confirmării apartenenței la Uniunea Europeană și NATO*”.

În această etapă are loc invitarea României de a adera la NATO, la Summit-ul de la Praga din 2002, precum și aderarea Ungariei la Uniunea Europeană în cadrul lărgirii istorice din 01 mai 2004.

Prezintă interes în această etapă faptul că, începând cu martie 2004, când România a devenit oficial membră a Alianței Nord-Atlantice, România și Ungaria s-au aflat în premieră în postura de aliați ceea ce a deschis un nou capitol în relațiile bilaterale. De asemenea, noua postură obținută de Ungaria în același an, respectiv de membră a Uniunii Europene, a definit un nou context de discuții în privința relațiilor româno-ungare.

Deși la nivelul organismelor europene și euro-atlantice nu sunt agreate activitățile prin care sunt încălcate legile interne ale altor state membre, Ungaria a profitat de noua postură, revenind la conceptele din anii '90, afirmând din nou că se află în postura de a fi un stat care

trebuie să se îngrijească și de maghiarii din diaspora, aceștia fiind de drept cetățeni ai Ungariei, ceea ce le-ar oferi dreptul de a fi cetățeni ai Uniunii Europene chiar dacă statele în care ei trăiesc nu fac parte din UE.

În acest context, ajungem la o nouă etapă în planul relațiilor româno-ungare, a **VI-a**, în care Ungaria a generat din nou o serie de tensiuni în relația cu România, prin anunțarea intenției de a oferi cetățenia ungară etnicilor maghiari din afara granițelor Ungariei.

Astfel, proiectul Federației Mondiale a Maghiarilor vizând acordarea cetățeniei maghiare pentru maghiarii din afara granițelor Ungariei a reaprins spiritele în ceea ce privește relația Româna-Ungaria.

În scopul „reunificării simbolice a națiunii ungare”, Federația Mondială a Maghiarilor – o organizație civică fondată în 1938 cu intenția de a apăra interesele maghiarilor de pretutindeni²³ - a adunat 200.000 de semnături în favoarea dublei cetățenii, ceea ce a făcut ca Parlamentul de la Budapesta să voteze în unanimitate organizarea unui referendum pentru data 13 septembrie 2004. Curtea Constituțională a respins mai multe moțiuni la hotărârea Parlamentului și a aprobat referendumul. În cele din urmă data acestuia a fost stabilită pentru 5 decembrie, a aceluiași an.

În această etapă este important de reținut faptul că relația româno-ungară avea o altă dimensiune având în vedere faptul că între timp, în 01 mai 2004 Ungaria fusese acceptată în Uniunea Europeană. În opinia multor lideri politici unguri, calitatea de membru al Uniunii părea un avantaj categoric în cadrul relațiilor cu România, ceea ce putea să însemne că România nu putea să contracareze acest demers, la fel cum reușise să contracareze parțial „Legea Statutului”.

Totodată este interesant de observat în această etapă faptul că propunerea Federației Mondiale a Maghiarilor, adoptată și de Parlamentul de la Budapesta a reușit să creeze din nou o stare de tensiune în relațiile bilaterale româno-ungare, dar a reușit să dezbină și sfera politică ungară, creând conflicte între socialiștii aflați la putere și FIDESz aflat în opoziție.

În opinia noastră este pentru prima dată când un demers vizând minoritatea maghiară din țările limitrofe Ungariei a reușit să dezbină spectrul politic ungar, chiar dacă această inițiativă era văzută de maghiarii din diaspora ca o măsură menită să demonstreze faptic strategia „țării-mamă” de a oferi garanții de apartenență maghiarilor din afara granițelor Ungariei.

²³ În prezent organizația militează pentru revizuirea prevederilor Tratatului de Pace de la Trianon din 1920, considerând deciziile adoptate cu această ocazie ca fiind „nedrepte” pentru Ungaria. Președintele MVSZ este Miklós Patrubány;

De asemenea, se remarcă faptul că demersul Ungariei a fost unul care a fost atent monitorizat de Uniunea Europeană, având în vedere că reușita lui putea să determine o serie de modificări în ceea ce privește reprezentarea Ungariei în diferite organisme europene. Avem în vedere aici faptul că Ungaria fusese acceptată în Uniune ca un stat cu o populație de aproximativ 10 milioane de persoane, dar prin acordarea cetățeniei ungare etniilor maghiari din țările limitrofe, populația Ungariei putea să crească cu până la 50%.

Totodată, remarcăm faptul că demersul Ungariei a fost tratat diferit inclusiv la nivelul elitelor maghiare din România. Astfel, deși erau conștienți de simbolică „reunificare a națiunii ungare” prin obținerea de către maghiarii din afara granițelor Ungariei a cetățeniei ungare, liderii politici ai UDMR s-au ferit să sprijine deschis această inițiativă, conștienți fiind că exista posibilitatea ca o mare parte din etnicii maghiari din România să emigreze în Ungaria ceea ce le-ar fi redus considerabil baza electorală.

Ceea ce face interesantă această etapă a relațiilor româno-ungare este faptul că, deși în plan diplomatic acestea nu au fost profund afectate, partea română tratând demersul Budapestei ca pe un alt demers electoral, au fost afectate semnificativ relațiile dintre comunitatea maghiară din Români și statul ungar, ajungându-se până la o serie de negări de către maghiari a apartenenței la „marea națiune ungară”. Astfel, au fost prezentate pe parcursul lucrării inclusiv exemple de escaladare a tensiunii dintre maghiari și reprezentanți ai statului ungar. Trebuie de asemenea să remarcăm faptul că demersurile maghiarilor din România au fost îndreptate inclusiv înspre persoane private având în vedere faptul că, la urma urmei, nu doar politicienii erau de blamat pentru rezultatul negativ al referendumului din 05 decembrie 2004.

Totodată, în opinia noastră relativ slabă implicare a României în problematica „dublei cetățenii” poate fi explicată în baza a trei considerente.

În primul rând sondajele de opinie din Ungaria confirmau faptul că nu se va ajunge la un rezultat pozitiv la rezultatul din 05 decembrie 2004, dar, în al doilea și cel mai important considerent, România aștepta confirmarea, la Summit-ul Consiliului European de la Bruxelles din 16-17 decembrie a faptului România și-a încheiat negocierile de aderare la Uniunea Europeană, context în care, la nivelul liderilor de la București nu se dorea o nouă tensionare a relațiilor cu Ungaria. Al treilea motiv se referă la faptul că mare parte din demersul ungar pentru „dubla cetățenie” s-a suprapus peste campania electorală din România, context în care nici unul dintre

candidați sau dintre partide nu a avut curajul să exprime o poziție tranșantă pro sau contra inițiativei ungare.

A **VII-a etapă** pe care am identificat-o și pe care am prezentat-o pe parcursul lucrării este etapa „*revenirii la normalitate*”, concretizată prin reluarea dialogului politic și diplomatic într-un plan superior, concretizat în organizarea ședințelor comune de guvern.

Astfel, dacă de-a lungul timpului o multitudine de probleme punctuale privind relația România-Ungaria nu și-au găsit rezolvarea, prin organizarea ședințelor comune de guvern România și Ungaria au intrat într-o etapă nouă, respectiv aceea de normalizare a unor relații care așa cum s-a pomenit de mai multe ori au fost influențate în mod negativ de o serie de factori interni sau externi celor două țări.

Totodată, reprezentanții celor două state au dovedit că, cel puțin la nivel declarativ au conștientizat faptul că situația minorităților, maghiară din România și română din Ungaria depinde în mare măsură de colaborarea dintre cele două țări și de efortul comun pentru dezvoltarea normelor internaționale în domeniul drepturilor minorităților.

Referitor la această etapă din contextul relațiilor româno-ungare este de reținut că ședința din octombrie 2005 a constituit o premieră în relațiile bilaterale. De asemenea a constituit o premieră în relațiile bilaterale din zona statelor din Europa Centrală și de Est.

Referindu-ne la *relațiile dintre România și Ungaria în contextul integrării europene și euroatlantice* a celor două state trebuie să remarcăm că ședința din noiembrie 2007 a constituit o nouă premieră în relația dintre cele două țări, având în vedere faptul că a fost pentru prima dată când ambele state erau membre cu în cele două organisme internaționale, sub a căror supraveghere s-au dezvoltat relațiile internaționale din ultimii ani. Astfel, atât Ungaria, dar mai ales România au fost prezente la ședința comună a guvernelor de la Sibiu din 2007 în calitate atât de state NATO, cât și în cea de state ale Uniunii Europene.

Ajungem astfel la **a VIII-a etapă** a relațiilor dintre cele două țări, respectiv o etapă în care România, începând cu 2007, a acces în Uniunea Europeană. În acest context, a devenit evident faptul că, sub „umbrela” NATO și UE există mult mai puține șanse să se producă rupturi majore

în cadrul relațiilor româno-ungare, deși există „șicanări” constante realizate în principal de partea ungară.

Nu trebuie să minimalizăm importanța aderării României la Uniunea Europeană, în ceea ce privește relația cu Ungaria, deoarece, în acest nou context se oferă un nou cadru pentru „consolidarea unității popoarelor și națiunilor care compun Uniunea Europeană”²⁴, ceea ce e evident de răsfrânge asupra relațiilor româno-ungare.

Dacă revedem etapele parcurse de România și Ungaria în ceea ce privește stabilirea unui cadru de dialog benefic în ceea ce privește dezvoltarea economică, politică și socială, observăm că în perioada post-comunism au existat **patru etape principale**: două care au tensionat relațiile și două care le-au îmbunătățit. Ne referim aici la etapa „Legii Statutului” și etapa „Dublei cetățenii” (perioade de tensiune), precum și cele două momente esențiale, în opinia noastră, în crearea unui climat de securitate în zona Europei Centrale și de Est, respectiv momentul semnării Tratatului de înțelegere, cooperare și bună vecinătate și etapa ședințelor comune de guvern.

De asemenea, dacă privim cu atenție momentele de tensiune în relațiile dintre cele două state observăm că acestea au fost influențate în mod fundamental de FIDESz, fie din postura de partid aflat la putere („Legea Statutului”), fie din Opoziție („Dubla cetățenie”).

Dorim să încheiem aici, nu fără a exprima faptul că, în actuala situație mondială dominată de criza economico-financiară, există mari șanse să fie reluate o serie de mișcări naționaliste, mai ales în zona Europei Centrale și de Est, chiar dacă acum statele din zonă sunt membre ale Uniunii Europene²⁵.

²⁴ Zăpârțan, Liviu-Petru – *Consolidarea construcției europene*, în Pop, Flore și Gherghina, Sergiu (ed.) – *Uniunea Europeană după 50 de ani. Între entuziasmul extinderii și aprofundarea integrării*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2007, p. 31;

²⁵ Ajungem, astfel, în anul 2010, când, după câștigarea alegerilor din aprilie, FIDESz a ajuns din nou la guvernare, context în care una dintre primele legi votate de noul guvern condus de Viktor Orbán s-a referit la acordarea cetățeniei ungare pentru maghiarii din afara granițelor Ungariei.

Astfel, în 04 iunie 2010, moment simbolic având în vedere faptul că la această dată s-au „comemorat” 90 de ani de la „dictatul de la Trianon”, FIDESz a votat o lege care prevede faptul că „maghiarii și comunitățile de maghiari subordonate autorităților din alte state fac parte în națiunea ungară unită... unitatea lor dincolo de granițele de stat este o realitate”. Legea în sine are prevederi clare în ceea ce privește dobândirea cetățeniei ungare, respectiv solicitantul trebuie să facă dovada originilor maghiare și a faptului că vorbește limba maghiară. Legea nu oferă și drept de vot solicitanți.

Menționăm că încă din stadiu de intenție legea a reușit să producă o serie de disensiuni în zonă, în special în ceea ce privește relația Ungariei cu Slovacia, unde primul ministru Robert Fico a calificat demersul Ungariei ca fiind o amenințare la adresa securității interne a Slovaciei.

Totodată, fără a ignora importanța unor etape deja încheiate cu succes, trebuie să ne întrebăm dacă drumul parcurs în definirea relațiilor bilaterale între cele două state nu este cumva insuficient, dacă apropierea dintre cele două țări și dintre cele două națiuni nu este încă un capitol deschis, cu multe posibilități, resurse, cerințe neexplorate.

BIBLIOGRAFIE

1. Abraham, Dorel; Bădescu, Ilie; Chelcea, Septimiu - *Interethnic Relations in Romania: Sociological Diagnosis and Evaluation of Tendencies*, Cluj-Napoca, Editura Carpatica, 1995;
2. Abraham, Florin - *Transformarea României: 1989-2006. Rolul factorilor externi*, București, INST, 2006;
3. *Agenda 2000 - Commission Opinion on Hungary's Application for Membership of the European Union*, 15 July, 1997;
4. *Agenda 2000 - Commission Opinion on Romania's Application for Membership of the European Union*, 15 July, 1997;
5. Ágh, Attila - *The Paradoxes of Transition: The External and Internal Overload of the Transition Process*, în Cox Terry and Furlong Andy (ed.) - *Hungary: The Politics of Transition*, London, Taylor & Francis, 2005
6. Altermath, Urs – *Previziunile de la Sarajevo. Etnonaționalismul în Europa*, Iași, Editura Polirom, 2000;
7. Andreescu, Gabriel - *Pagini de reconciliere româno-maghiare: 1989-1999. Rolul organizațiilor civice*, în *Altera*, 2001, 6, nr. 15, pp.128-158;
8. Andreescu, Gabriel – *Proiectul de lege privind maghiarii din țările vecine*, în *Provincia*, mai 2001, anul 2, nr. 5;
9. Andreescu, Gabriel – *Recomandarea 1201 și o rețea de stabilitate/securitate în Europa Centrală și de Est*, în *Studii Internaționale*, 1997, nr. 3;
10. Andreescu, Gabriel; Molnár, Gusztáv (ed.) - *Problema Transilvană*, Iași, Editura Polirom, 1999;
11. Antal, G. László - *Situația minorității etnice maghiare în România*, Odorheiu Secuiesc, Asociația Culturală Haáz Rezső, 1993;

12. Antohi, Sorin - *Exercițiul distanței*, București, Editura Nemira, 1997;
13. Antohi, Sorin; Tismăneanu Vladimir (coord.) – *De la utopie la istorie Revoluțiile din 1989 și urmările lor*, București, Curtea Veche, 2006;
14. Asmus, Ronald D. și Larrabee, Stephen F. - *NATO and the Have-Nots: Reassurance After Enlargement*, în *Foreign Affairs*, 75, 6 (1997);
15. Atanassova Nedeva Ivanka - *The Impact OF Ethnic Issues ON The Security OF South Eastern Europe*, Report Commissioned by the NATO Office of Information and Press, June 1999;
16. Bacon Jr., Walter M. - *Romania: Neo-Stalinism in Search of Legitimacy*, în *Current History*, April 1981;
17. Bal, Ana – *Economii în tranziții – Europa Centrală și de Est*, București, Editura Oscar Print, 1997;
18. Baldwin, David A. - *Review Article: Security Studies and the End of Cold War*, în *World Politics*, vol. 48, no.1, 1996, pp. 117-141;
19. Barany, Zoltan - *The Future of NATO Expansion. Four Case Studies*, Cambridge University Press, 2003;
20. Bărbulescu, Iordan Gheorghe, *UE de la economic la politic*, București, Editura Tritonic, 2005;
21. Bărbulescu, Mihai; Papacostea, Ștefan; Teodor, Pompiliu; Hichins, Keith; Deletant, Dennis - *Istoria românilor*, București, Editura Enciclopedică, 1998;
22. Biriș, Ioan - *Sociologia civilizațiilor*, Universitatea de Vest din Timișoara, 2000;
23. Boia, Lucian - *România, țara de frontieră a Europei*, București, Humanitas, 2005;
24. Brezezinski, Zbigniew – *Europa Centrală și de Est în ciclonul tranziției*, București, Editura Diogene, 1995;
25. Brzezinski, Zbigniew - *Marea Tablă de Șah. Supremația americană și imperatiivele sale geostrategice*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2000;
26. Brucan, Silviu - *Treptele tranziției spre capitalism*, București, Nemira, 1999;
27. Burgess, Michael – *Federalism and European Union: The Building of Europe, 1950-2000*, Routledge, 2000;

28. *Cartea Albă. Pregătirea țărilor asociate din Europa Centrală și de Est pentru integrarea în piața internă a uniunii. De la Essen la Cannes. Itinerarul strategiei române și de integrare europeană*, București, Editura Academiei Române, 1995;
29. Chandler, David – *The OSCE and the Internationalization of National Minority Rights*, în Karl Cordell (ed.) – *Ethnicity and Democratization in New Europe*, Londra-New-York, Routledge, 1999;
30. Chereji, Cristian-Radu - *The Meaning of Central Europe in the 90s*, în Vasile Pușcaș (editor) - *Central Europe Since 1989*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2000;
31. Chereji, Cristian-Radu, *Identități ale Europei Centrale 1815-2000*, Cluj-Napoca, Editura Accent, 2004;
32. Chiriac, Marian - *Provocările diversității. Politici publice privind minoritățile naționale și etnice din România*, Cluj-Napoca, CRDE, 2005;
33. Chirieac, Bogdan – *Legitimația de european în locul celei de maghiar*, în *Adevărul*, nr. 3458, 2001;
34. Chirieac, Bogdan – *Legitimația de maghiar – o problemă pentru Europa?* în *Adevărul*, nr. 3430, 2001;
35. Cioflină, Dumitru - *NATO and Partnership for Peace: Assessment and Perspectives*, în *Central European Issues*, Winter 1995/1996;
36. Cordell, Karl (ed.) - *The Politics of Ethnicity in Central Europe*, London, Macmillan Press, 2000;
37. Crowther, William - *The European Union and Romania: the politics of constrained transition*, în Kubicek Paul J. - *The European Union and Democratization*, London, Routledge, 2003, pp. 87-111;
38. Culic, Irina; Horváth, István; Lazăr, Marius, și Magyari Nándor László - *Români și Maghiari în tranziția postcomunistă: Imagini mentale și relații interetnice în Transilvania*, Cluj-Napoca, Centrul de Cercetare a Relațiilor Interetnice, 1998;
39. Dahrendorf, Ralf – *Reflecții asupra revoluției din Europa*, București, Editura Humanitas, 1993;
40. Delletant, Dennis – *Minorități și autonomie în Europa de Est de azi: modificări în concepția internațională*, în *Cumpăna*, vol. 2, 1995;

41. Dogan, Mattei; Pelassy, Dominique – *Cum să comparăm națiunile*, București, Editura Alternative, 1993;
42. Duna, Dacian - *The Policy of Euro-Atlantic Organisations in Central and Southeast Europe*, în Vasile Pușcaș (editor), *Central Europe Since 1989*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2000;
43. Dunay, Pál - *Almost in - but what for?*, în *Enlargement and European defence after 11 September*, *Chaillot Papers*, nr. 53, June 2002, pp. 28-52;
44. Edroiu, Nicolae; Pușcaș, Vasile - *The Hungarians of Romania*, Cluj-Napoca, Fundația Culturală Română, 1996;
45. Enache, Smaranda – *România și minoritățile. Colecție de documente*, Târgu Mureș, Editura Pro Europa, 1997;
46. Eyal, Gil, Szelényi, Ivan, Townsley, Eleanor - *Capitalism fără capitaliști. Noua elită conducătoare din Europa de Est*, București, Editura Omega, 2001;
47. Ferréol, Gilles - *Dicționarul Uniunii Europene*, Iași, Editura Polirom, 2001;
48. Fischer, Joschka – *Federația europeană*, în *Provincia*, anul I, nr. 2, mai 2000;
49. Gabanyi, Anneli Ute - *Revoluția neterminată*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1999;
50. Gallagher, Tom - *Democrație și naționalism în România, 1989–1998*, București, Editura All, 1999;
51. Gallagher, Tom - *Romania: Is the West Watching?*, *The New York Times*, 23 iulie 1999 (<http://www.nytimes.com/1999/07/23/opinion/23iht-edtom.2.t.html>);
52. Gallagher, Tom – *Nationalism and Romanian Political Culture in the 1990s*, în *Post-Communist Romania. Coming in Terms with Transitions*, Light, Duncan and David Phinnemore (ed.), Palgrave, 2001, New York, pp. 104-127;
53. Gallagher, Tom - *Furtul unei națiuni. România de la comunism încoace*, București, Humanitas, 2004;
54. Gallagher, Tom - *The European Union and Romania: consolidating backwardness?*, *Open Democracy*, 27 September 2006 (www.opendemocracy.net/democracy-europefuture/EU_romania_3943.jsp);
55. Garde, P. – *Les Balkans*, Flammarion, Paris, 1994;

56. Garton, Ash Timothy - *Mitteleuropa*, în Babeți, Adriana (coord.), *Europa Centrală: nevroze, dileme, utopii*, Iași, Polirom, 1997;
57. Gellner, Ernest – *Nations et nationalisme*, Paris, Editura Payot, 1989;
58. Ghica, Luciana Alexandra, *România și Uniunea Europeană. O istorie cronologică*, București, Editura Meronia, 2006;
59. Ghișa, Alexandru – *Romania & Hungary at the Beginning of the 20th Century – Establishing Diplomatic Relations (1918-1921)*, Cluj-Napoca, Romanian Cultural Institute, 2003;
60. Grabbe, Heather and Hughes, Kirsty - *Central and east European views on EU enlargement: political debates and public opinion*, în Henderson, Karen (ed.) - *Back to Europe: Central and Eastern Europe and the European Union*, Philadelphia, UCL Press, 1999, pp. 176-194;
61. Grilli, E.R. - *The European Community and the Developing Countries*, Cambridge University Press, 1993, pp.50-52;
62. Grozăvescu, Ilinca – *Procesul complex al aderării la UE*, în *Sfera Politicii*, nr. 80, 2000;
63. Grüber, Károly (ed.) - *Kisebbségek és biztonságpolitika Közép- és Dél-Kelet-Európában*, Institute for Social and European Studies, 2000;
64. Hannum, Hurst – *Documents on Autonomy and Minority Rights*, Dordrecht-Boston-Londra, Martinus Nijhoff Publishers, 1993;
65. Hill, Raymond - *Nations in Transition: Hungary, Second Edition*, New York, Facts On File, 2004;
66. Holbrooke, Richard - *America, a European Power*, în *Foreign Affairs*, Vol. 74, Number 2, March/April 1995;
67. Horváth, István – *Relații interetnice*, în Rotariu, Traian; Iluț, Petru (coord.) – *Sociologie*, Cluj-Napoca, Editura Mesagerul, 1996;
68. *Hotărârea Guvernului României nr. 140/9 martie 1999 privind constituirea și funcționarea Comitetului Interministerial pentru Integrare Europeană*;
69. *Hotărârea Guvernului României nr. 183/26 martie 1999 privind constituirea și funcționarea Echipei naționale pentru examinarea analitică a „aquis-ului” comunitar în cadrul procesului de aderare a României la Uniunea Europeană*;

70. Hurezeanu, Emil - *NATO după NATO*, în Gabriel Andreescu, *România versus România*, București, Editura Clavis, 1996;
71. Ionescu, Dan - *Romania Signs Association Accord with the EC*, în *RFE/RL Research Report*, 5 March 1993;
72. Ivan, Adrian Liviu – *Uniunea Europeană: Proiecte, guvernanță și dezvoltări instituționale*, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2007;
73. Judt, Tony - *Redescoperirea Europei Centrale*, în Babeți, Adriana (coord.), *Europa Centrală: nevroze, dileme, utopii*, Iași, Polirom, 1997;
74. Kende, Péter - *The Trianon Syndrome: Hungarians and Their Neighbors*, în Király, Béla K. (ed.) - *Lawful Revolution in Hungary, 1989-94*, Boulder, Social Science Monographs, 1995, pp. 475-492;
75. Kirschbaum, Stanislav J. (ed.) - *Central European History and the European Union. The Meaning of Europe*, New York, Palgrave Macmillan, 2007;
76. Kiss, Csaba – *Europa centrală. Națiuni. Minorități*, Pesti Szalon-Kriterion, 1993;
77. Lévesque, Jacques - *The Enigma of 1989: The USSR and the Liberation of Eastern Europe*, University of California Press, 1997;
78. Linden, Ronald H. - *Twin Peaks. Romania and Bulgaria Between the EU and the United States, Problems of Post-Communism*, vol. 51, nr. 5/September-October 2004, pp. 45–55;
79. Mandache, Valentin - *Geopolitical scales of prestige in a former communist world: Central Europe, Eastern Europe, Balkans. The Case of Romania and Moldova*, Euro-Atlantic Studies, nr. 2, 1999, pp. 103-111;
80. Marga, Andrei – *Filosofia unificării europene*, Cluj-Napoca, Biblioteca Apostrof, 1997;
81. Matei, Ioan - *Românii din Ungari*, București, Institutul Cultural Român, 2004;
82. Mayer, Tom - *The Collapse of Soviet Communism: A Class Dynamics Interpretation*, în *Social Forces*, March 2002, 80 (3), pp. 759-812;
83. Măgureanu, Virgil – *Declinul sau apoteoza puterii*, București, Editura RAO, 2003;
84. Măgureanu, Virgil - *De la regimul comunist la regimul Iliescu*, București, Editura RAO, 2009;
85. McDermott, Kevin and Stibbe, Matthew (ed.) - *Revolution and Resistance in Eastern Europe Challenges to Communist Rule*, New York, Berg, 2006;

86. Meleşcanu, Teodor - *Renașterea Diplomației Românești 1994–1996*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002;
87. Meleşcanu, Teodor - *The National Security of Romania: Priorities and Legitimate Concerns*, în *Central European Issues*, Autumn 1995, pp. 16–31;
88. Meleşcanu, Teodor - *The Ascension to the European Union: The Fundamental Option of Romania's Foreign Policy*, în *Romanian Journal of International Affairs*, December 1996, pp. 26–30;
89. Michnik, Adam; Matynia, Elzbieta - *Reflections on the Collapse of Communism*, în *Journal of Democracy*, vol.11, nr.1, 2000, pp.119-126;
90. Mihalache, Dan Sorin – *Conceptul de Europa Centrală după 1989 – Teză de doctorat*, București, SNSPA, 2008;
91. Mitu, Sorin – *Geneza identității naționale la românii ardeleni*, București, Editura Humanitas, 1997;
92. Mungiu-Pippidi, Alina – *Transilvania subiectivă*, București, Editura Humanitas, 1999;
93. Mungiu-Pippidi, Alina - *Politica după Comunism: Structură, cultură și psihologie Politică*, București, Editura Humanitas, 2002;
94. NATO - *Membership Action Plan (MAP)*, Brussels: NATO 1999 (http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37356.htm);
95. NATO - *Study on NATO Enlargement*, Brussels: NATO, 1995 (www.nato.int/docu/basicxt/enl-9501.htm);
96. Năstase, Adrian – *Drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale. Reglementări în dreptul internațional*, București, Asociația Română pentru Educație Democratică, 1998;
97. Năstase, Adrian - *The Parliamentary Dimension of the European Integration*, în *Romanian Journal of International Affairs*, December 1996;
98. Năstase, Adrian - *România după Malta. 875 zile la Externe*, Vol. 2, București, Fundația Europeană Titulescu, 2006;
99. Năstase, Adrian - *România și noua arhitectură mondială: Studii; Alocuțiuni; Interviuuri: 1990-1996*, București, Asociația Română pentru Educație Democratică, 1996;
100. Neculau, A. (ed.) - *Noi și Europa*, Iași, Editura Polirom, 2002;

101. Neumann, Victor – *Tentația lui Homo Europaeus. Geneza ideilor moderne în Europa Centrală și de Sud-Est*, București, Editura ALL, 1997;
102. Oltay, Edith – *Minority Rights Still an Issue in Hungarian-Romanian Relations*, RFE/RL Research Report, 20 Martie 1992;
103. Pașcu, Ioan Mircea – *Bătălia pentru NATO*, București, Editura Proiect, 2007;
104. Păun, Nicolae; Păun, Adrian-Ciprian; Ciceo, Georgiana – *Europa unită, Europa noastră*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2003 și <http://idd.euro.ubbcluj.ro/interactiv/cursuri/NicolaePaun/IstoriaConstructieiEuropene/capI1.html>;
105. Phinnemore, David - *Romania and Euro-Atlantic Integration since 1989: a Decade of Frustration?* în *Post-Communist Romania. Coming in Terms with Transitions*, Light, Duncan and David Phinnemore (ed.), New York, Palgrave, 2001;
106. Phinnemore, David and Papadimitriou, Dimitris - *Romania and the European Union. From marginalisation to membership*, Routledge, 2008;
107. Phinnemore, David - *The challenge of EU enlargement: EU and CEE perspectives*, în Henderson, Karen (ed.) - *Back to Europe: Central and Eastern Europe and the European Union*, Philadelphia, UCL Press, 1999, pp. 65-82;
108. Phinnemore, David (ed.) – *The EU and Romania, accession and beyond*, 2006;
109. Phinnemore, David and Warleigh-Lack, Alex (ed.) - *Reflections on European Integration. 50 Years of the Treaty of Rome*, Palgrave Macmillan, 2009;
110. Pond, Elizabeth – *Endgame in the Balkans. Regime Change, European Style*, Brookings Institution Press, Washington, D.C., 2006;
111. Prodi, Romano - *O viziune asupra Europei*, București, Editura Polirom, 2001;
112. Pușcaș, Vasile – *Căderea României în Balcani*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2000;
113. Pușcaș, Vasile - *Pulsul istoriei în Europa Centrală. Studii, Articole, Comentarii, Interviuuri*, Cluj-Napoca, Editura Sincron, 1998;
114. Pușcaș, Vasile – *Câteva teme geopolitice privind extinderea NATO în Europa Centrală*, în Țârău, Liviu; Țârău, Virgiliu (ed.) - *România și relațiile internaționale*, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 2000;

115. *Regular Report From The Commission on Hungary's Progress Towards Accession*, 04 noiembrie 1998;
116. *Regular Report From The Commission on Romania's Progress Towards Accession*, 04 noiembrie 1998;
117. *Regular Report From The Commission on Hungary's Progress Towards Accession*, 13 octombrie 1999;
118. *Regular Report From The Commission on Romania's Progress Towards Accession*, 13 octombrie 1999;
119. *Regular Report From The Commission on Hungary's Progress Towards Accession*, 08 noiembrie 2000;
120. *Regular Report From The Commission on Romania's Progress Towards Accession*, 08 noiembrie 2000;
121. *Regular Report From The Commission on Hungary's Progress Towards Accession*, 13 noiembrie 2001;
122. *Regular Report From The Commission on Romania's Progress Towards Accession*, 13 noiembrie 2001;
123. *Regular Report From The Commission on Hungary's Progress Towards Accession*, 09 octombrie 2002;
124. *Regular Report From The Commission on Romania's Progress Towards Accession*, 09 octombrie 2002;
125. Raportul Periodic privind progresele înregistrate de România pe calea aderării, 2003 (http://www.anr.gov.ro/docs/rapoarte/Raport_periodic_privind_progresele_Romaniei_pe_calea_aderarii_183.pdf);
126. Raportul Periodic asupra progreselor înregistrate de România în vederea aderării la UE, 2004 (http://www.anr.gov.ro/docs/rapoarte/Raport_periodic_asupra_progreselor_inregistrate_de_Romania_2004_182.pdf);
127. Raportul Comprehensiv de Monitorizare 2005 privind România (http://www.mdrl.ro/_documente/dialog_Ro_UE/Raport%20Periodic%202005%20RO_2511.pdf);

128. România, Raport de monitorizare Mai 2006
(http://www.mdrl.ro/_documente/dialog_Ro_UE/2006/raport_monitorizare_mai2006.pdf)
;
129. Raport de monitorizare a stadiului pregătirii României și Bulgariei pentru statutul de membru UE
(http://www.mdrl.ro/_documente/dialog_Ro_UE/2006/Raport_septembrie_ro.pdf);
130. Rechel, Bernd (ed.) - *Minority Rights in Central and Eastern Europe*, New York, Routledge, 2009;
131. Roth, Andrei – *Naționalism sau democratism?*, Târgu Mureș, Editura Pro Europa, 1999;
132. Rothschild, Joseph - *Întoarcerea la diversitate. Istoria politică a Europei Centrale și de Est după Al Doilea Război Mondial*, București, Antet, 1997;
133. Roper, Steven D. - *Romania: The Unfinished Revolution*, Routledge, 2000;
134. Salat, Levente – *Multiculturalismul liberal – Bazele normative ale existenței minoritare autentice*, Iași, Editura Polirom, 2001;
135. Salat, Levente și Enache, Smaranda - *Relațiile româno-maghiare și modelul de reconciliere franco-german*, Cluj-Napoca, Editura CRDE, 2004;
136. Salat, Levente – *Relații interetnice în România postcomunistă*, Cluj-Napoca, Fundația CRDE, 2000;
137. Sanborne, Mark - *Nations in Transition: Romania, Second Edition*, New York, Facts On File, 2004;
138. Schiemann, John W. - *The Politics of Pact-Making Hungary's Negotiated Transition to Democracy in Comparative Perspective*, New York, Palgrave Macmillan, 2005;
139. Severin, Adrian - *Towards a New Foreign Policy Strategy*, în *Central European Issues*, 3, 3 (1997/98), 35;
140. Shafir, Michael – *Will the “Bucharest Surprise” matter this fall?*, *RFE/RL Newline – Endnote*, 22 June 2000;
141. Sharman, Jason Campbell - *Culture, Strategy, and State-Centered Explanations of Revolution, 1789 and 1989*, pp. 1-24, în *Social Science History*, vol. 27, no.1, Spring 2003;
142. Suri, Jeremi - *Explaining the End of Cold War: a New Historical Consensus?*, în *Journal of Cold War Studies*, Vol. 4, No. 4, Fall 2002, pp. 60–92;

143. Taylor, Claire - *NATO: The Prague Summit and Beyond*, House of Commons Library Research Papers, 16 January 2003;
144. Thomassen, Jacques (ed.) - *The Legitimacy of the European Union after Enlargement*, Oxford University Press, 2009;
145. Titulescu, Nicolae - *Politica externă a României – 1937*, București, Editura Enciclopedică, 1994;
146. Tomiuc, Eugen - *Romania lagging behind Bulgaria in EU accession efforts*, RFE/RL Newslines – Endnote, 20 December 2001;
147. *Tratatul de înțelegere, cooperare și buna vecinătate între România și Republica Ungară, Timișoara 16 septembrie, 1996*;
148. Turnock, David - *Aspects of Independent Romania's Economic History With Particular Reference To Transition For EU Accession*, ASHGATE, 2007;
149. Ungureanu, Cornel - *Mitteleuropa periferiilor*, Iași, Polirom, 2002;
150. Vachudova, Milada Anna - *Europe Undivided - Democracy, Leverage, and Integration After Communism*, Oxford University Press, New York, 2005, pp. 120-123;
151. Verheijen, T. - *The EU and Romania and Bulgaria: Stuck between Visegrad and Minsk*, în Redmond, J. (ed.) - *Prospective Europeans: New Members for the European Union*, Hemel Hempstead; Harvester Wheatsheaf, 1994, pp. 151–174;
152. Verheugen, Günter - *Viitorul României în cadrul Uniunii Europene*, București, Institutul European din România, 21 februarie 2003;
153. Vesa, Vasile; Ivan, Adrian – *Tratatul de la Nisa*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2001;
154. Wade, Jacoby - *The Enlargement of the European Union and NATO. Ordering from the Menu in Central Europe*, New York, Cambridge University Press, 2004;
155. Zăpârțan, Liviu-Petru - *Construcția Europeană*, Oradea, Editura Imprimeriei de Vest, 2000;
156. Zăpârțan, Liviu-Petru – *Relațiile Internaționale*, Cluj-Napoca, Editura Studia, 2001;
157. Zăpârțan, Liviu-Petru – *Poziția Uniunii Europene în relațiile internaționale*, în Pop, Flore și Gherghina, Sergiu (coord.) – *Provocarea Europeană. Proceduri și implicații ale aderării României*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2007, pp. 80-103;

158. Zăpârțan, Liviu-Petru – *Consolidarea construcției europene*, în Pop, Flore și Gherghina, Sergiu (coord.) – *Uniunea Europeană după 50 de ani. Între entuziasmul extinderii și aprofundarea integrării*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2007, pp. 21-32;
159. Zorgbibe, Charles – *Construcția europeană. Trecut, prezent, viitor*, București, Editura Trei, 1998;

Publicații periodice (varianta tipărită sau on-line)

Adevărul, Altera, Central European Issues, Conviețuirea, Cotidianul, Cumpăna, Evenimentul Zilei, Foreign Affairs, Gândul, Journal of Cold War Studies, Jurnalul Național, Problems of Post-Communism, Provincia, RFE/RL Newslite, Romanian Journal of International Affairs, Sfera Politicii, Social Forces, Social Science History, The New York Times, World Politics, Ziua

Internet

<http://www.bilateral.ro>
<http://www.bsec-organization.org>
<http://www.defence-inf.com>
<http://www.divers.ro>
<http://www.edrc.ro>
<http://www.ena.lu>
<http://www.gov.ro>
<http://www.gyula.mae.ro>
<http://www.hotnews.ro>
<http://www.htmh.hu>
<http://www.infoeuropa.ro>
<http://www.mae.ro>
<http://www.mdrl.ro>
<http://www.nato.int>
<http://www.opendemocracy.net>
<http://www.partium.ro>
<http://www.presidency.ro>
<http://www.rmdsz.ro>
<http://www.sapientia.ro>
<http://www.tol.cz>
<http://europa.eu>